

זכ"ש עד שיהא אמו בישראל. פירוש זכ"ש בארז ישראל ועין
נמה שכחתי בשן משפט מה ס' ו' סס נחבאר בס"ד:
ער א מצות עשה על כל אדם בישראל שיכתוב לו ספר
תורה. נפרק על דפנהדרן (דף ר"א): אמר רבא אף על
פי שהיטו לו אטמיו ללמד ספר

מורה מלוא לכחז משלו שנאמר
ועמה כחז לכס את השירה. נראה
דדיק מדכחז ועמה כחז לכס
נלשון רבס אלמא דכל איש ואיש
מישראל מחייב לכחז ס"מ לעצמו
וממלא נשמע דאף על פי שהיטו
לו אטמיו ללמד ס"מ שהרי ארזי נס
ק היה חייב שיכתוב לו ס"מ ואפילו
הרי נס דנו חייב לכחז לו ס"מ וכן
ק נזו עד סוף כל הדורות כל אחד
חייב במלוא זו אף על פי שכל אחד
יש בידו ס"מ פירוש מארזי וכן
כחז הרמב"ם בריש פרק ו' מהלכות
ספר תורה ואף על פי שהיטו לו
אטמיו ס"מ מלוא לכחז משלו. אל
דמינו כחז נסמס מלוא עשה על כל
אדם מישראל שיכתוב לו ס"מ ולא
כחז אף על פי שהיטו לו אטמיו
ס"מ כלישנא דתלמודא ונראה
דטעמו דאין לרין לפרש בהדיא
דממלא הכי משמע דכיון שכל אחד
חייב במלוא זו א"כ מסממא הניחו
אטמיו ס"מ לאחד מהיורשים ואפ"ה כל אחד מהיורשים חייב לכחז
לעצמו ואף על גב דלפטר לאטמיו מכחז מפני הדומק אפ"ה
מסממא הניגילום הוא שלא נמכר כמו שיכתוב. והא דמבא רביה
מפסקו ועמה כחז לכס את השירה כחז הרמב"ם ח"ל כלומר כחז
לכס תורה שיש בה שירה זו לפי שאין כותבין את התורה פרשיות
פרשיות עכ"ל, פירוש בעל כרחך אין פירוש הכחז שירת האזני למד
דהא קי"ל דאין כותבין התורה פרשיות פרשיות דמורה חתומה ימנה
אלא קרא קאמר שיכתוב כל התורה עד שירת האזני ושירה בכלל
וכן פירש ב"י:

(יח) אבל בדיני ממונות דן אפילו לישראל במה
דברים אמורים בלא כפייה נגו שמקבלו עליו
לדון אבל על ידי כפייה פסול לדון ישראל
(יט) עד שיהא אמו מישראל אבל את חבירו גר
כשר לדון אפילו בכפייה. ולחליצה פסול אפילו
קבליה עליה אפילו לחליצת גרים כגון שהורתו
ולידתו בקדושה (כ) עד שיהא אביו ואמו כו'
מישראל:

הלכות ספר תורה

סימן ער

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] לחזר אחר מצות כתיבת ספר תורה ואיסור מכירתו והיתירה:
[ב] שעכשיו ספר המקרא ההלמוד ופירושיהם הם במקום ספר
תורה:

א (ב) מצות עשה על כל אדם מישראל שיכתוב
לו ספר תורה ומאוד צריך לחזר אחריה דאמר
רבי יהושע בן לוי הלוקח ספר תורה מן השוק

והרמב"ם בפ"א מהלכות סנהדרין (ה"א):
ער פרטי רמזי דינים המחודשים המבוארים בזה הסימן
[א] אם מותר למכור ס"ת ישן ליקח חדש: מותר למכור ס"ת לפדות
שכ"ים: רבים אם מותר למכור ס"ת ללמד יתום או להשיאו אשה: יחיד
אם מותר למכור ס"ת לעשות מהרמים מה שירצה: [ב] גם לדעת הרא"ש
יש מצוה עכשיו לכתוב ס"ת:
א מצות עשה על כל אדם בישראל שיכתוב לו ספר תורה.
נפרק ב' דפנהדרן (נ"א): אמר רבא אע"פ שהיטו לו אטמיו
לאדם ס"מ מלוא לכחז משלו שנאמר (דברים ל"ג) ועמה כחז
לכס את השירה פירוש כיון דקי"ל (ניטין ס.) דאין כותבין את התורה
פרשיות פרשיות חתומה ימנה על כרחך לא קאמר שיכתוב שירת
האזני למד ולא תורה גמרא של תורה וכן הם דברי הרמב"ם בהלכות ס"ת (פ"א ה"א) (א"י):
ומאוד צריך לחזר אחריה דאמר רבי יהושע בן לוי הלוקח ספר תורה מן השוק כחופף מצוה וכו' עד כא"ו קיבלה מהר

דרכי משה

ער (א"י) ובספ"ג (עשין כד):

פרישה

עד כאן המגיה:

ער (א) מצות עשה על כל אדם בישראל שיכתוב לו ס"ת.
שנאמר ועמה כחז לכס את השירה הזאת וקי"ל דאין כותבין את
התורה פרשיות פרשיות חתומה ימנה ואם כן על כרחך לא קאמר שיכתוב
שירת האזני למד ולא תורה גמרא של תורה וכן הם דברי הרמב"ם בהלכות ס"ת (פ"א ה"א) (א"י):
לקמן סימן רפ"ג (נמ"ג) דפסק הר"ש דוקא פרשיות אין כותבין הא מומשן
כותבין:

הגהות והערות

(פרק יב דיבמות סימן ב אות ג) בשם התוספות ועי"ש ובשבות יעקב סימן
קכח:
ער [א] לשון הרא"ש ילפי שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות, והוא
לקוח מלשון הרמב"ם, ומה שהוסיף הפרישה יתורה חתומה יתנה"
וכו', הוא לשון הבי"י: [ב] כ"ה בדפוס קניגסברג. בדפוס וברפוס
ורשא-וילנא הגרסא "אשירי" בה"ק" - בהלכות קטנות, ולא גרסו "ויסמיק":

(יח) אבל בדיני ממונות דן אפילו לישראל במה
מלך [וגו'] מקרב אחיך עליך הוא דנענין מקרב אחיך אל גר דן את חבירו
ואין שימה ושכרה כי אם על ידי כפייה הילכך נלא כפייה מותר לדון אפילו
ישראל ללא נענין מקרב אחיך אלל דוקא היכא דשיין שימה וכפייה:
(יט) עד שיהא אמו בישראל. לזו קרין ביה מקרב אחיך ומכ"ש אם
אביו מישראל כן כחז התוספות (ימנח קב ר"ה לעין) והב"ל דת' יוסף בשן
משפט (י. בסוף העמוד) סימן ז': (כ) (עד שיהא אביו ואמו בישראל).
דמלוא כחז (דברים כ"ג) ונקרא שמו בישראל וגו' עד שיהו ממש בישראל מלא וכו'.

(ג) תמהני אי בקבלו אפילו גוי נמי וי"ל קצח דבקבלו לפסול ישראל לא
מצו מהדר ביה ודילמא בגוי לא מהני קבלה לענין דלא מצוי למיהדר ביה,
וקמ"ל בגר שריו כישראל לענין זה. הגהות מור וקציעה כח"י. (ועיין מ"ש
בשו"ע חשן משפט ס"י כב סעיפים א, ב): [כד] כ"ה ברוב הדפוסים.
ובדפוס אישאר הניוסא עד שיהא אביו מישראל. והשי"ך (בס"ק יז) כתב
שבאהע"ז סימן קסט נחבאר דיש אומרים דאם אביו מישראל כשר וכ"כ הק"ג

סיני. נפרק הקומץ רצה (מנחות ל). ופירש נימוקי יוסף (הלי ס"ח ב: ד"ה כחוטף מצוה שאין לו שכר גדול כל כך כמי שטרם נכתיבו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שצאה עליו נלא טורח לא היה עושה אותה: כתבו. הוא צעמנו או שכר סופר לכתבו וטורח נתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר עד שנכתבו: כאילו קיבלו. יש למדת רחמים לומר כמו שטרם טורח זה כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני: אפילו אות אחת. שהיה טעות בו ותיקנו: כאילו כתבו. שיש למדת רחמים לומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא טעויות רבות היה מתקן אותן (א): וכו' שכן שאין לו למכור אפילו יש לו הרבה מהם. נפרק בני העיר (מגילה כו). ח"ו לא ימכור אדם ס"מ אף על פי שאינו צריך לו: וכו' אפילו למכור ישן כדי לקנות חדש. שם צעיר ללא איפשיטא וכתב הר"ן (ו: דיטור ראשון) ונקטי בה רבותי לחומרא וכן דעת הר"ף (פ:): שכתב מימרא (ג) דרבה בר בר חנה משום רבן גמליאל דאין מוכרין ס"מ אפילו ישן ליקח בו חדש וכן פסק הרמב"ם ז"ל (פ"י ה"ג). וכתב ה"ר מנוח דטעמא (ג) משום פשיעוהא הילכך אם היה המדע כתוב והוא צבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרין:

הקומץ רצה (דף ל). והכי קאמר כמי שצא לידו מצוה בשוק דרך מקרה והזדמן ועושה אותה ומקבל עליה שכר אבל אין שכרו כל כך כמי שמהדר אחר מצוה וכן זה שלקח ס"מ מן השוק שלא טרח אחריה לכתבה אין שכרו כל כך כמי שטרם לכתבה דהוה מצוה ימירה טפי שמעלה עליו הכתוב כאילו קיבלה מהר סיני וקאמר רב ששת שזה שלקחה מן השוק אם הגיה צה אפילו אות אחת לא נמשב עוד כחוטף מצוה מן השוק דכיון שהיה אצל חמרו נעמרה שהיה משהה נרשותו ספר שאינו מוגה מעלה ע"ז שהגיהו כאילו כתבו וכן כתבו התוספות והרא"ש והסמ"ג: וכו' וסאוד צריך לחזור אחריה וכו'. לומר כיון דמעלה עליו כאילו קבלה מהר סיני לכך מאוד צריך לחזור אחר מצוה זו שיהא כותב צדו ס"מ לעצמו וכמו הרמב"ם (הלי ס"מ פ"ו ה"א) ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו וכן כתב נימוקי יוסף ומבואו ב"י: וכו' וכו' שאין לו למכור וכו'. ברייתא נפרק בני העיר (דף כ"ו): וכו' ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש. שם צעיר ללא איפשיטא ומשום חומר קדושת ס"מ פסק לחומרא וכן פסק הרמב"ם פ"י מהלכות ספר תורה. וכתב ב"י על שם ה"ר מנוח דהטעם משום דחיישינן לפשיעוהא פירוש דילמא מתרמי אונס ופשע ולא יקנו חדש כדאמר ריש פ"ק דבתרא ולפי זה אם היה ס"מ החדש כתוב והוא צבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרין ע"כ. ותימה דהלא מפורש בנזילא דלפשיעוהא ודאי חיישינן דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רשב"ג לא ימכור אדם ס"מ ישן ליקח בו חדש כי קמייעביא לן כגון דכתיב כבר החדש ומנח צבית הסופר ואינו מעוכב אלא לתת דמים לאיפירוקי מאי ולא איפשיטא ולחומרא דאפילו אינו חסר אלא נתינת דמים נמי אסור למכור הישן והכי משמע מדברי הר"ף והרא"ש נפרק בני העיר שכתבו להביא דרבה צב"ח נכחם ללא ימכור אדם ס"מ ישן ליקח בו חדש משמע דככל ענין אסור וכדמשמע נמי מדברי הרמב"ם ורבינו וכן כתב הר"ן נפרק בני העיר להדיא ע"ש. וצריך לומר דה"ר מנוח פוסק לקולא צדק צעיר ללא איפשיטא דכיון דמידי דרבנן הוא נקטינן בספיקו לקולא מיהו אגן נקטינן ככל הפוסקים דפוסקים לחומרא. ונראה דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש אסור דהוא הדין כשאחד הוליא מתחלה מעות משלו וקנה חדש על דעת שימכור אחר"כ הישן וישמלס מן הישן נמי אסור דעיקר טעמא דאיסורא הוא משום דליכא במכירה זו העלאה נקודש דדוקא כשמעלין נקודש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה אע"ג דליכא נמי הורדה אלא דמיחלף תורה בתורה נמי אסור:

דרכי משה

(א) ובמדרכי הלכות קטנות דף צ"ב (סי' תתקנ) פירש ר"י (א) דאהא דאמרינן כחוטף מצוה מן השוק אלוקח קאי לפי שעתה לא חסר חבירו מצוה דאדרבה עבירה היתה להשהות בידו ספר שאינו מוגה משום אל תשכן באהליך עולה (איוב יא יד) הרי זכה בקנייתו והגהתו חיכה חבירו שהצילו מן עבירה ועיקר עכ"ל:

פרישה

(ב) כחוטף מצוה מן השוק. שאין לו שכר כל כך כמי שטרם נכתיבו ויש מקום למדת הדין לחלוק ולומר אלמלא שצאה לו נלא טורח לא היה עושה אותה אבל כתבה או שכר סופר והוא טרח נתיקון הקלפים ולסבול עול הסופר עד שנכתבה יש למדת רחמים לומר כמו שטרם טרח בו כן היה טורח ללכת במדבר כדי לקבל תורה מהר סיני וכן אם הגיה בו יש לה לומר כמו שתיקן זה כך אם היה מוצא בה טעויות רבות היה מתקן היה מתקן נימוקי יוסף. ח"ו רש"י כחוטף מצוה. ומצוה קעבד אבל אם כתבה הוה מצוה טפי עכ"ל ועיין בדרישה: (ג) כתבו או שהגיה וכו'. פירוש נכ"מ מוטעת מיירי וכ"כ הסמ"ג (עשן כד) בשם רבינו יצחק והטעם כמו שכתב מורי ורבי בסוף סימן זה (בבאורו לטור ד"ה לו) וכן מטאר מצוה נימוקי יוסף ה"ל. עד כאן (המנה): (ד) וכ"כ שכן ש"א למכור אפילו יש לו הרבה. לכאורה קשה מאי כל שכן איכא כיון שיש לו הרבה, ולכאורה נראה דמה שכתב דאסור לו למכרה לא קאי אלא אאותו ס"מ שכתב לנפשו שהרי הדין יש שאפילו נאל מאתחיו כמה ס"מ מחוייב לכתוב עוד אחד לנפשו ובאותו ס"מ שפיר קאמר כל שכן דאסור למוכרו וק"ל: (ה) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור. מדתסם וכתב אסור סתם משמע אפילו אם כבר החדש כתוב ומנוח צבית הסופר ואין מעוכב אלא קנייה או פרוקיה אפילו הכי אסור ועיין בדרישה:

דרישה

המקח והממכר נחשב לו כאילו חטפו ואינו נחשב לו למצוה כיון דלאותו נמי נעשה המצוה דמה לי שהספר תורה בידו או ביד המוכרה אבל כשהגיה ותיקנה המצוה נעשית על ידו וק"ל: (ב) כדי לקנות חדש אסור. כתב בית יוסף בשם הר"ר מנוח דהיינו דוקא משום פשיעוהא הא אם החדש לפניו אלא שצריך פדיון או קנייה מותר למכור הישן

חדושי הגהות

ער [א] דברים אלו הם דברי התוספות במנחות (ל ד"ה אם) ובעטות נדפסו פה ג' וכן צריך לומר לפענ"ד פירש ר"י דאהא דאמרינן הלוקח ס"מ וכו' כחוטף מצוה מן השוק [אלוקח] קאי לפי שעתה לא חסר וכו' ור"ל דהן דקאמר הגיה אות א' כאילו כתבה קאי אלוקח מן השוק דאפ"ג דאמרינן לעיל דהו כחוטף מצוה ממכרו מיהו אם הגיה אות אחת לא היה כחוטף מצוה לפי שעתה לא חסר חמרו מצוה דאדרבה עבירה היתה וכו': [ג] רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבן גמליאל כן הוא ברי"ף והרא"ש (סי' ה) אבל בממרא איכא משום רבן שמעון בן גמליאל: [ג] מה שיש לתמוה פה שהוא נגד הגמרא דבנזילא דהתם כך דינא הוה צעיר ללא איפשיטא כבר נכתב על זה הטיב בדרישה ונצ"ו ח"ק ג':

הגהות והערות

[ג] הלשון שמביא הר"מ הוא לשון המרדכי שמביא זאת בשם ה"ר יהודה מפלוא, וגם בכת"י ובדפוס"ר של הר"מ מביא זאת בשם המרדכי:

מבחומושין ולכן נוחא מה שלא יצא בחומשין אבל טעם השני מצד הקדושה לא מסתבר לו ולכן הקשה משלא לשמן. ועיין בשאג"א סי' ל"ז שלא הקשה ב' קושיות אלו אלא קושיא אחרת והוא משום דיש לומר גם טעם השני מצד הקדושה אבל הקשה ממה שלא יצא בס"ת שהניחו לו אבותיו דאם הוא מצד הלמוד בה הא יכול ללמוד בס"ת שירש.

ולע"ד לא קשה כלום דהא התורה הקפידה שיבא לו מצוה זו בטירחא ובהוצאת ממון כדאיתא בס"ת בשם הנ"י וירושא עוד גרוע מקנה שיוצא בה לרש"י דגם לא הוציא שום הוצאה ולא טרח כלום ובקנין הא הוציא הוצאות וגם טרח קצת עיין בפ"ת סק"ז בשם ס' משנת חכמים ולכן אף להרא"ש שהמצוה היא כדי ללמוד בה הרי עכ"פ הקפידה תורה שיכתוב הס"ת שיהיה בטירחא ולא באופן קל כירושא ומאיה טעם נוחא לו יותר אם הוא מצוה בעלמא מאם הוא בשביל למוד, דגם אם הוא מצוה בעלמא הא יצא לרש"י אף בקנה ונמצא שהמצוה היא שיהיה לו ס"ת אך שאמרה תורה שאם יכתוב בעצמו שטרתי הרבה היא מצוה גדולה ואם רק יטריח לקנות נמי יצא אבל הוא כחוסף מצוה ואם בירושא לא יצא אף שעכ"פ יש לו ס"ת, ממש כ"כ יש לומר להרא"ש שהוא בשביל הלמוד.

ומה שלא הוזכר שגם חומשין וספרים אינו יוצא בשל אבותיו אלא יצטרך דוקא לכתוב ולקנות משלו וכן להסוברים דגם בקנה לא יצא כלא הגיה בו כלום שגם בספרים לא יצא וא"כ משמע שיצא גם בירושא וכ"ש בקנה. נראה לע"ד הטעם דזה שבירושה לא יצא בס"ת הוא משום דאסור למכור ס"ת אפילו יש לו הרבה ספרי תורה כדאיתא בטור וש"ע ואפילו אין והתורה הא הקפידה במצוה זו שיכתוב בעצמו שהוא או בטירחא או בהוצאת ממון אבל בספרים שאף שכתב הרא"ש שלא ימכרם אלא ללמוד תורה ולישא אשה ודאי הוא רק כשיוצא בהן המצוה אבל כשיש לו הרבה רשאי למכור נמצא כשירשם אם נימא שלא יצא בהם הרי רשאי למוכרם ונמצא שירש ירושת ממון וכשלא מכרם אלא הניחם לעצמו לצאת בהם המצוה יצא דיש להחשיבו ככותב בזה שלא עשאן לדמים למכור אלא למצוה.

אך עדין יקשה להסוברים שגם בקנה לא יצא מי"ט יצא בקנה וירש בספרים אם סברי כהרא"ש. ואולי יש לומר דמה שלא יצא בקנה נמי הוא משום דהוא רק מעשה הוצאת ממון באותה עשה שקנה דאח"כ הא אסור למכור וכיון שבא בלא טורח יש

מס"ת, דהא חומשין משמע מגיטין שם שמותר מדינא אף בדורות הראשונים רק בצבור מסקי רבה ורי' יוסף שאין קורין מפני כבוד הצבור ומפורש כן ברמב"ם פ"ז מס"ת הי"ד וגם הרא"ש ס"פ הניזקין והטור סי' רפ"ג סברי כן ומ"מ לא יצאו בדורות הראשונים בכתובת חומשין, וא"כ גם האידנא לא יצאו דמ"ש מדורות הראשונים לעינין זה ולכן כונתו הוא דאם אינו כותב ס"ת ללמוד בה אינו יוצא אלא בכתובת חומשין וספרים דוקא בתרומיהו. והטעם אולי דכשיוצא בס"ת שאין יכולין לידע ממנה בלא קבלה ולמוד דעל פה פירוש המצות והדינים דק דיותר עכ"פ לא חיבה תורה ולא היה אפשר לחייב דהא אסור לכתוב איכא קפידא שתהיה ס"ת כשרה בכל הדברים משום דזה שהיא שלימה נמי הוא דין ולמוד מהס"ת גופה והפסקה ד' שיטין שבין החומשין נמי הוא דין ועוד עניני כתיבה שיש בס"ת כשרה יותר מבחומושין, דכל מה שיש ללמוד מהס"ת גופה הצריכה תורה שיכתוב בשביל זה הס"ת אף שיכול ללמוד גם זה בעל פה. וגם אולי מצד הקדושה גדולה שיש בס"ת שלימה יזכה להבין ממנה יותר מבלמוד בחומשין שקודשתו פחותה. ולכן גם האידנא כשיוצא בס"ת צריך שתהיה שלימה וכשרה דוקא ולא בחומשין. אבל כשיוצא בכתובת ספרים מתורה שבע"פ שהתירו לכתוב שאפשר לידע מהם פירוש המצות והדינים על בורין רק שם"מ צריך שיכתוב לו גם תורה שבכתב סגי גם בחומשין מאחר שנכתבו שם כל הדברים שנכתבו בהס"ת ואף שלא נכתבו כדין ההפסקות וכדומה מאחר שהדינים שצריך לעשות ההפסקות וכדומה הא יש ללמדם בהספרים שכתב מתורה שבע"פ ונתקיים גם קפידת המצוה בדינים אלו שהיו בכתב כיון שנכתבו ויודע מזה יותר בברור. וכן טעם הקדושה שיזכה להבין ממנה יותר אין שייך שיבין יותר מדברים המפורשים במשנה וגמי' ופירושיהון שיכתבו.

ועיין בתפארת שמואל על הרא"ש שהקשה אי"כ הא דאמרינן ס"ת שכתב אוכרות שלא לשמן אינו שוה כלום הא שוה ללמוד בו, כונתו להקשות שלטעם הרא"ש שהמצוה היא בשביל הלמוד הא אף שלא נכתבו לשמן יכול ללמוד בו ומ"מ לא יצא ולכאורה הי"ל להקשות ממה שלא יצא בחומשין שהיה מותר לכתוב ולא היה יכול לתרץ כמו שתירץ בניטין בנכתבו שלא לשמן שמצד גיורה שמה יקראו בצבור צריכה גניזה דחומשין ליזכה גיורה זו דהוא דבר הנפר וגם הא רק מפני כבוד הצבור אין קורין ואדרבה הא כותבין לכתחלה ללמוד בהם. וצריך לומר דטובר טעם הראשון שמס"ת שלימה יש יותר ללמוד

העיקר: א', משיטת הרמב"ם ודעימיה דאשה פטורה
ממ"ע דכתיבת ס"ת. ב', דהשאלג"א סובר
דא"א לקיים המצוה מלד ספרון נקיאות דתפירות וימירות,
ומקיים דגם מצוה דרבנן ליחא טה"ו כס"ת, שאין לומדים
עכשיו כס"ת. ג', סניף משיטת הפרישה והש"ך דהאידנא
המצוה היא רק כספרים שלומדים בהם. ד', שיטת הרמב"א
דנלוקח מן השוק לא ילא ידי מצוה כתיבת ס"ת.